

ДО ПИТАННЯ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ ЕКОЛОГІЧНОЮ ОСВІТОЮ ТА ВИХОВАННЯМ В УКРАЇНІ

обучения методам анализа педагогической деятельности: Дисс... канд. пед. наук. – Л., 1984. – 195 с.

8. Шадриков В.Д. Введение в педагогическую теорию профессионального обучения. – Ярославль: Ярослав. ун-т, 1981. – 71 с.

9. Шубина Л.С. Изучение психического состояния студента-практиканта как условие формирования профессионального поведения. – В кн.: Психическая саморегуляция в педагогическом процессе. – Пермь: Изд-во Перм. пед. ин-та, 1977. – С. 66 – 88.

**Володимир Вербицький, доктор педагогічних наук, директор
Національного еколого-натуралістичного центру МОН України
К. Кравченко, здобувач**

*Київського національного університету
імені Тараса Шевченка*

ДО ПИТАННЯ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ ЕКОЛОГІЧНОЮ ОСВІТОЮ ТА ВИХОВАННЯМ В УКРАЇНІ

У статті висвітлюється питання державного управління екологічною освітою та вихованням в Україні, стверджується, що у подоланні сучасної глобальної екологічної кризи визначальним є формування екологічної свідомості, культури і цілісного екологічного світогляду.

Постановка проблеми. Останнім часом знанно поживався громадський екологічний рух. В Україні діють різні за кількістю і спрямуванням громадські екологічні організації, об'єднання, рухи. Їх налічується кілька сотень. Новий імпульс громадській активності дало ухвалення Орхуської Конвенції та її підписання Україною, що зміцнило законодавчі підстави для усвідомлення і реалізації прав громадян України на одержання екологічної інформації.

Крім авторитетних та дієвих організацій, таких, як Українське товариство охорони природи, Всеукраїнський благодійний фонд “Паросток”, з'явилися нові організації, діяльність яких також має конструктивний характер. Це – Всеукраїнська екологічна ліга, Національна асоціація природоохоронних територій (об'єднує 8 заповідників: Поліський, Карпатський, Асканія-Нова та ін.). Активізувалася діяльність Українського товариства птахів та інших природоохоронних організацій.

За участю цих та інших організацій і урядових структур проводилися різні загальнонаціональні акції, спрямовані на привернення уваги громадськості до екологічних проблем, пропаганду ідей захисту і збереження природи, екологічне виховання молоді, зокрема ті, що ініціювало Мінекобезпеки (“Зелена весна”, День довкілля тощо).

У подоланні сучасної глобальної екологічної кризи визначальним є формування екологічної

свідомості, культури і цілісного екологічного світогляду. Тому екологічна освіта і виховання є одним з пріоритетних напрямів державної політики.

Виклад основного матеріалу. Існуюча в Україні система екологічної освіти потребує вдосконалення у напрямі підвищення ефективності та інтегрованості на основі глибокого філософського і психолого-педагогічного осмислення проблеми з урахуванням соціально-культурних функцій екології у суспільстві, цілісної структури екологічних знань, сучасного рівня розвитку екологічної науки, традицій, звичаїв та історичного досвіду українського народу в цій сфері, а також особливостей екологічної та економічної ситуації в країні. Ключовим принципом взаємодії людського суспільства і природи мають бути не споживацтво і насильство, а співіснування.

З огляду на те, що в світі не існує єдиної ефективної системи екологічної освіти, яку можна було б без суттєвих змін взяти за основу, формування її в Україні відбувається на основі власного досвіду розробників із урахуванням національних особливостей. Науково-педагогічні кадри України мають високоякісні доробки з екологічно стійкого розвитку, медичної екології, екології військової діяльності, методології та змісту екологічної освіти і виховання, екологічної етики і психології, освіти і управління та ін. З використанням цього досвіду та на виконання

ДО ПИТАННЯ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ ЕКОЛОГІЧНОЮ ОСВІТОЮ ТА ВИХОВАННЯМ В УКРАЇНІ

Указу Президента України “Про основні напрями реформування вищої освіти в Україні” колектив фахівців у галузі екологічної освіти за участю спеціалістів Мінекобезпеки розробив Концепцію розвитку екологічної освіти і виховання в Україні. Концепція враховує програмні документи щодо політики в галузі освіти і охорони навколишнього середовища, зокрема “Основні напрями державної політики України в галузі охорони довкілля, використання природних ресурсів та забезпечення екологічної безпеки”. Концепцію схвалено Науковою радою Інституту змісту і методів навчання Міносвіти України й передано на погодження зацікавленим міністерствам і відомствам. Згідно з концепцією екологічна освіта та виховання будуть спрямовані на здобуття фундаментальних екологічних знань та їх методології, а також на професійну екологічну підготовку, екологізацію спеціальних навчальних дисциплін і екологічне просвітництво. Це забезпечить формування цілісного екологічного знання і мислення, необхідних для прийняття обґрунтованих управлінських рішень на рівні підприємств, галузей, регіонів, країни загалом. Нині в середніх загальноосвітніх навчальних закладах екологія не виділена в окремий предмет, а викладається у вигляді складових елементів до предметів природничого циклу та географії. Обов’язково-вибірковий курс “Екологія” чи аналогічні авторські курси викладаються у спеціалізованих навчальних закладах природничого напрямку. Для них видано збірник навчальних програм “Екологічна освіта школярів”. Суттєву роль у розвитку екологічної свідомості відіграють масові природоохоронні заходи національного та регіонального рівнів (“Жива вода”, “Ріки мого дитинства”, “Джерело” та ін.). Позитивне значення для розвитку екологічної освіти та виховання школярів мають олімпіади з екології, які все частіше проводяться в Україні та за її межами. Впродовж останніх років команда українських школярів постійно займає призові місця у міжнародних олімпіадах екологічного спрямування [4].

У ВНЗ курс “Основи екології” введено як обов’язкову нормативну навчальну дисципліну до циклу природничих, гуманітарних та соціально-економічних дисциплін. У переліку напрямів і спеціальностей передбачено спеціальність “Екологія та охорона навколишнього середовища” та відповідні спеціалізації. Розробляється державний стандарт зі спеціальності “Екологія”. У Київському національному університеті імені Тараса Шевченка на всіх відділеннях факультету соціології і психології читається курс “Соціальна екологія” [2].

Досить активну позицію щодо розповсюдження і поглиблення екологічних знань займають державні управління екологічної безпеки в областях. Універсальність проблеми зумовлює різноманітність форм і підходів до її розв’язання у різних регіонах, що заслуговує позитивної оцінки. Так, у Рівненській області екологічна освіта і виховання населення здійснюються на всіх рівнях системи загальної освіти – від дитячих дошкільних закладів до ВНЗ. У кількох закладах нового типу (гімназії, ліцеї, колежіуми) введено окремі екологічні курси або здійснюється навчання за програмами спеціалізованих класів. Мережу позашкільних закладів з екологічної освіти представляють станції юних натуралістів, екошколи, еколого-натуралістичні центри та інші, де протягом 1998 р. працювало понад 260 еколого-природничих об’єднань, якими охоплено близько 10 тисяч дітей. Серед ВНЗ області провідне місце в екологічній освіті належить Українській державній академії водного господарства, де готують інженерів-екологів за спеціальністю “Екологія”. Можливості для поглиблення екологічних знань надає система післяуніверситетської освіти (народні університети “Природа”, Рівненський інститут підвищення кваліфікації педагогічних кадрів, галузеві курси перепідготовки і підвищення кваліфікації). В області прийнята й реалізується “Програма удосконалення еколого-пропагандистської роботи та формування екологічної культури на 2001 – 2006 роки”.

У Сумській області робота держуправління з формування екологічної свідомості населення проводиться спільно з Штабом цивільної оборони, службами пожежної охорони та охорони здоров’я. У школах організовано класи екологічного спрямування, факультативи та спецкурси з екології. Протягом року їх відвідали близько 5000 слухачів. Окремі школи працюють за моделлю “Екологія і діалектика”, екологічні питання у них викладаються з початкових класів. В області працюють 146 шкіл молодого еколога. В заочному екологічному університеті “Природа”, створеному при обласній станції юннатів, навчається понад 2000 учнів.

У Черкаській області держуправління є одним із засновників обласної газети “Екологія, здоров’я, життя”. В Уманській сільськогосподарській академії викладаються базові екологічні дисципліни: “Охорона навколишнього природного середовища”, “Загальна екологія”, “Соціоекологія”, “Природокористування”, підготовлено до друку агроєкологічний словник. У жовтні цього року за участю держуправління проведено міжнародну

ДО ПИТАННЯ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ ЕКОЛОГІЧНОЮ ОСВІТОЮ ТА ВИХОВАННЯМ В УКРАЇНІ

науково-практичну конференцію “Екологія і освіта: питання теорії та практики”.

В Луганській області екологічне виховання учнів поєднується з відпочинком (на базі оздоровчого табору “Зоря”). Держуправління не тільки надає фінансову підтримку, його спеціалісти також беруть участь в експедиціях. Розроблено нові програми для експедиційних загонів.

У Чернігівській області в галузі екологічної освіти та виховання перевагу віддають масовим акціям: дослідницькій роботі, експедиціям, тематичним природоохоронним святкам, роботі у шкільних лісництвах, у лісових дозорах та ін. Проведено конкурс учнівської молоді “Мій рідний край – моя земля”, в якому взяли участь 830 шкіл та 43 позашкільні дитячі заклади. За програмою міжнародного екологічного проекту “Зелений німб України” висаджено близько 150 тисяч дерев. За сприяння держуправління організовано видання серії дитячих книжок з екології. Кримський республіканський комітет у справах сім’ї та молоді здійснює програму “Екологічний всеобуч”. Предмет “Екологія” не є обов’язковим для шкіл і лише 10 з них мають еколого-географічну спеціалізацію. Позашкільну і позакласну роботу з екології забезпечують Мала академія наук Криму та Будинок Природи.

Держуправління Харківської області плідно співпрацює з Українською екологічною академією наук. У провідних ВНЗ Харкова – педагогічному, аграрному, автошляховому та технічному університетах, в Університеті архітектури та будівництва діють спеціалізовані екологічні кафедри, в Академії міського господарства створено факультет інженерної екології міст. З метою удосконалення екологічної освіти та виховання проведено Всеукраїнський екологічний фестиваль “Еко – 2006”, обласний конкурс-огляд екологічних агітбригад “Твоєї мрії кольори”, екологічну акцію “Марш парків – 2006”, 2 міжнародні симпозиуми – “Програма виживання в умовах техногенного пресингу” і “Транспорт і навколишнє середовище”, 14 конференцій, 11 семінарів, 15 брифінгів екологічного спрямування. Держуправління організувало курси підвищення кваліфікації з питань охорони довкілля для спеціалістів проектних інститутів, промислових підприємств і організацій області.

У Кіровоградській області питання екологічної освіти і виховання розв’язуються у рамках “Комплексної програми охорони природного середовища області на 2001 – 2006 роки” та інших програм, де особливу увагу приділено молоді.

У Хмельницькій області провідну роль у формуванні екологічної свідомості населення

відіграють заклади освіти. Облдержадміністрація визначила 29 опорних шкіл екологічного профілю з вивченням основ екології як самостійної дисципліни. Налагоджено позашкільну екологічну діяльність. Упродовж року юннати посадили близько 330 тисяч дерев і кущів, виготовили майже 5 тисяч годівниць і шпаківень, впорядкували понад 900 джерел, взяли під охорону 1,5 тисячі мурашників. При держуправлінні створено філію Хмельницького технологічного університету Поділля, на базі якої проводиться студентська екологічна практика.

На Львівщині значну увагу приділяють виданню літератури природоохоронного спрямування. Підготовку спеціалістів-екологів здійснюють Львівський державний університет, Державний університет “Львівська політехніка”, Український державний лісотехнічний університет, які тісно співпрацюють з Держуправлінням екологічної безпеки.

У Вінницькій області осередком асоціації “Екошкола” розроблено програму “Естафета Дня довкілля”, яка передбачає методичну і практичну допомогу місцевим радам і адміністраціям у розв’язанні питань екологічної освіти і виховання та налагодженні їх взаємодії з неурядовими організаціями. Певну роль у системі екологічної освіти і виховання відіграють також установи природно-заповідного фонду при тісній взаємодії з навчальними закладами.

Ринкові умови поставили нові вимоги до рівня підготовки екологічних кадрів, у зв’язку з чим зросла роль післядипломної екологічної освіти. У розв’язанні цієї проблеми суттєву роль відіграє Державний інститут підвищення кваліфікації Мінекобезпеки України, де використовуються різні форми навчання. У 2006 р. тільки в системі Мінекобезпеки підвищили кваліфікацію близько 400 осіб. Крім того, організовано короткотермінове навчання керівників державних підприємств за темою “Економічний механізм природокористування в дії”.

Висновки. Отже, підготовка фахівців з напрямку “Екологія” здійснюється і в інших навчальних закладах різних форм власності. За останні три роки підготовлено 505 молодших спеціалістів, спеціалістів та бакалаврів, другу вищу освіту за спеціальністю “Екологія” здобули 590 фахівців. Близько 5 500 фахівців підвищили кваліфікацію за цільовими замовленнями міністерств та відомств. Усі ці зрушення заслуговують позитивних оцінок, але, зрозуміло, що для України цього явно недостатньо.

1. *Вербицький В.В. Юннатівський рух в Україні. – К.: Деміур. – 2001. – 304 с.*

ДИСФУНКЦІЯ СІМЕЙНОГО СЕРЕДОВИЩА ТА ЇЇ ВПЛИВ НА ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ

-
2. Гродзинський М.Д. *Основи ландшафтної екології*. – К.: Либідь, 1993. – 224 с.
3. Крисаченко В.С. *Екологічна культура: Теорія і практика: навч. посібник*. – К. Заповіт, 1996. – 352 с.
4. Плахотнік О.В. *Традиційні і нові шляхи удосконалення шкільної екологічної освіти // Директор школи*. – №5. – 2000. – С. 100 – 106.
-

Славомир Цудак, доктор наук, ад'юнкт Академії Святокишицької
м. Кельци
Польща

ДИСФУНКЦІЯ СІМЕЙНОГО СЕРЕДОВИЩА ТА ЇЇ ВПЛИВ НА ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ

У статті представлено результати наукового дослідження, проведеного у Польщі. Висвітлено роль сім'ї та вплив сімейного середовища на виховання дитини, розкрито причини труднощів у вихованні дітей, дисфункцію сімейного середовища, проблеми формування особистості.

Постановка проблеми. Сім'я для дитини є найважливішим соціальним, виховним і опікунським середовищем. Її сутність виникає з двох непомірно важливих умов.

1. Сім'я найдовше впливає на дитину – від народження аж до самовизначення.

2. Сім'я з біологічної точки зору тривалий час впливає на поведінку і хвилювання, на вибір цінностей і взірців поведінки.

Соціальний успіх чи труднощі виховання дітей великою мірою залежать від сімейного середовища. Сім'я, яка не виконує своїх виховних, соціальних, опікунських функцій є дисфункційною. Середовище такої сім'ї буде сприяти передачі, часто несвідомо, невластиво зразкам поведінки. Негативна поведінка дітей з дисфункційних родин проявляється однаково як в родині, так і в оточенні ровесників, шкільному чи локальному середовищі. Чинники внутрішньородинної дисфункції спричиняють труднощі у вихованні дітей. Сім'я не є середовищем незмінним, піддається постійним перемінам, які зміцнюють чи ослаблюють силу її виховного впливу. Виражається це в різномірній ситуації сімей, а різниця між сім'ями може мати структурний характер (сім'я повна, неповна) чи функціональні особливості (сімейний стиль виховання і емоційного зв'язку між дріб'язковими членами родини).

Аналіз останніх досліджень. Останніми роками в Європі відбуваються суспільно-політичні зміни, які мають вплив на цінності сім'ї, сімейне виховання. У дослідженнях Н. Гапон, М. Зеленської, О. Ліповської, Н. Лавриненко, М. Ходковської, М. Чепіль, Г. Цудака йдеться про духовно-моральні засади родини, сім'ї, виховання дітей і

вплив батьків на цей процес. Усе частіше на шпальтах газет і з екранів телевізорів зазначається, що в сім'ях відбувається процес обмеження спілкування, взаємодії, розуміння один одного. Серед функціональних чинників перш за все належить виокремити ставлення родичів до дитини. Поняття "сімейна позиція" охоплює в собі три важливі складові: знання родичів про дитину, ставлення до дитини і вжиття заходів щодо неї. За М. Земською, це набула пізнавально-афективна структура, що спрямовує поведінку родичів стосовно дитини [6]. На переконання Г. Цудака, найважливішим є емоційний компонент, який визначає характер і напрямок інших компонентів сімейної позиції [2]. Разом з тим, сімейна позиція детермінує методи виховання батьків, реалізує виховну і опікунську функції в сім'ї.

Мета статті – розкрити цінності сімейного виховання дитини, вплив сімейного середовища на становлення особистості, позитивні і негативні тенденції сімейного виховання у період трансформації суспільного устрою Польщі.

Виклад основного матеріалу. Природним є те, що закохана і спільна сім'я як найважливіша в житті індивіда виховавча інституція, яка виконує у природний спосіб свої функції задля потомства і протидіє всіляким відхиленням від прийнятих норм, може дати суспільству природно сформоване покоління. Водночас, різні прояви дезорганізації сімейного життя, такі, як розлучення, втрата зв'язку між членами сім'ї, погана атмосфера, емоційний холод, неприйнятні методи і погляди батьків на виховання дітей, стають причиною того, що психічна рівновага дітей залишається нестійкою, pojawiaються